

Список використаних джерел

1. Белова Ю. Ю. Формування національних цінностей у студентів – майбутніх вчителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності [Рукопис] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Юлія Юріївна Белова. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 224 с.
2. Корміна Л.І. Формування науково орієнтованих світоглядних знань студентів / Л.І. Корміна // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – №7. – С. 23-27.
3. Смікал В.О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.О. Смікал / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2002. – 22 с.

The article presents the technology of worldview knowledge shaping in the process of students art-work. The expediency of art-work potential applying for the shaping of pedagogical university students' worldview knowledge is grounded. The author highlights the content of future teachers' art-work as a source of information and knowledge about the world and the universe, which can become the basis in students' worldview shaping. Cultural and historical heritage of the Ukrainian people, such as products of arts and crafts, technology and folk art and traditional Ukrainian crafts, ethnology materials become a basic benchmark of the youth worldview shaping.

Key words: worldview shaping, worldview knowledge, believes, art-work activity, students of pedagogical universities.

УДК 371.47.022

Колесник І.О.

Kolesnyk I.

ЛОГІКО-ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

LOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL APPROACH IN EDUCATION AND PRINCIPLES OF ITS IMPLEMENTATION

У статті проаналізовано гносеологічний підхід як інструмент пошуку науково-педагогічного знання і вдосконалення навчально-виховної діяльності. На основі аналізу категорій «підхід», «методологічний підхід» з урахуванням теоретичних положень філософської та педагогічної антропології виявлено специфіку використання даного підходу в педагогіці. Метою статті визначено на основі логіко-гносеологічного підходу проаналізувати наявні педагогічні знання про виховання з урахуванням його характеристик та визначити суттєві зв'язки елементів знання. Реалізація гносеологічної функції в педагогічному дослідженні дозволяє обрати теоретико-методологічні підстави дослідження. Дослідник звертається на філософському рівні методології до філософії існування – екзистенціалізму, де головним об'єктом пізнання є внутрішній світ людини: проблема свободи волі і відповідальності людини, проблема пошуку суті буття самою людиною; особистого вибору, ідея руху людини від простого буття до самобуття, до екзистенції, до філософії культури як моменту безпосереднього буття людини; ідеї філософської герменевтики про сутність розуміння та інтерпретації як методів осягнення людського буття.

Ключові слова: гносеологічна функція, дослідження, знання, людина, педагогічні явища, підхід.

В останні роки значна кількість педагогів-дослідників і практиків освіти звертаються до гносеологічного підходу як інструменту пошуку науково-педагогічного знання і вдосконалення навчально-виховної діяльності. Водночас ефективність таких звернень часто залишається невисокою, що, як показує наш аналіз і висновки (Б.М. Бім-Бад, Г.М. Коджаспирова,

В.І. Максакова), пояснюється недостатнім розумінням можливостей гносеологічного підходу в педагогіці та неповною їх реалізацією в педагогічній науці та практиці освіти. Стаття присвячена обґрунтуванню аспектів гносеологічного підходу в педагогіці. На основі аналізу категорій «підхід», «методологічний підхід» з урахуванням теоретичних положень філософської та педагогічної антропології ми вважаємо можливим виявити специфіку використання даного підходу в педагогіці.

Наше звернення до робіт І.В. Блауберга, Є.Г. Юдіна, В.С. Бобришова [2, с. 74; 2, с. 45] дозволило зробити висновок про те, що «підхід» у педагогіці трактується як «точка зору, з якої розглядається об'єкт вивчення, а також як поняття або принцип, керівний загальною стратегією дослідження». В історії педагогіки підхід задає модель авторського бачення, розуміння та інтерпретації явищ, фактів і подій, визначаючи кут погляду на логіку і етапи розвитку історико-педагогічного процесу, регламентує відбір та інтерпретацію фактологічного матеріалу, закладаючи аксіологічні параметри оцінки досліджуваних фактів і явищ.

На основі логіко-гносеологічного підходу проаналізувати наявні педагогічні знання про виховання з урахуванням його характеристик та визначити суттєві зв'язки елементів знання.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що гносеологічна функція (від грец. *Gnosis* – знання, *logos* – вчення) антропологічного підходу у найзагальнішому розумінні має на меті пізнання навколишньої дійсності. У сучасному педагогічній теорії ця функція є провідною і визначає вибір методів дослідження та діяльності. Будь-яке пізнання відрізняється власною логікою, і, обираючи її, дослідник свідомо чи неусвідомлено проходить шлях пізнання від відчуття до виявлення закономірностей.

Реалізуючи гносеологічну функцію в педагогічному дослідженні, дослідник робить вибір теоретико-методологічних підстав дослідження. У даному випадку гносеологія бере свій початок у філософії. Враховуючи, що предметом педагогіки є людина, цілі, шляхи, способи й умови організації її розвитку, педагогіка як галузь гуманітарного знання і сфера соціальної практики не могла існувати поза гносеологічного аспекту інтерпретації основних педагогічних понять. У нашому випадку це гуманітарна парадигма, вона досліджує власне людське у людині, її суб'єктивний світ, духовний світ, особистісні цінності і смисли життя. Тому, дослідник звертається на філософському рівні методології до філософії існування – екзистенціалізму, де головним об'єктом пізнання є внутрішній світ людини: проблема свободи волі і відповідальності людини (Ж.-П. Сартр), проблема пошуку суті буття самою людиною (Н. Аббаньяно); особистого вибору (М. Хайдеггер), ідея руху людини від простого голого буття до самобуття, до екзистенції (К. Ясперс), до філософії культури як моменту безпосереднього буття людини (Й. Хейзінга); ідеї філософської герменевтики (В. Дільтей, Х.-Г. Гадамер, Ф. Шлейєрмахер) про сутність розуміння та інтерпретації як методів осягнення людського буття. На загальнонауковому рівні гносеологічний аспект виступає системоутворюючим в комплексі методологічних підходів (гуманітарно-цілісного, системного), обумовлюючи їх несуперечливість, так як, дотримуючись заданої парадигми, дослідник звертається до адекватних їй методологічних підходів. У практиці освіти гносеологічна функція спрямована на цілісне бачення об'єкта дослідження, переводячи концептуальні положення науки в педагогічну теорію і далі – в практику освіти.

У ході наукового пошуку встановлено, що на необхідності врахування гносеологічного підходу у вихованні наполягав видатний педагог А.С. Макаренко. Представляє інтерес його твердження про те, що окреме історико-культурне ціле визначає буття всіх складових, в тому числі і виховання. Ціннісно-гносеологічними константами виховання виступають соціокультурні принципи організації школи. Для А.С. Макаренко такими відповідно стали співвідношення загальних цілей виховання із завданнями соціалістичного суспільства (аксіо- та антропологічний аспекти) [1, с. 106]; організація педагогічної установи як соціалістичного господарства (онтологічний аспект) [1, с. 122, с. 184], послідовна орієнтація його на «передачу» своїх вихованців в інші, відповідні їхньому віку сфери буття соціального суспільства (онтологічний аспект), визначення в якості головного предмета педагогічної уваги в школі дитячого колективу (психологічний аспект)

[1, с. 210]; бачення вихователя як живого виразника соціалістичних цінностей і «вміє втрутитися в рух характеру» вихованця (контекст вищенаведеної витяги з праць ученого [1, с. 120]).

Необхідно зазначити, що філософсько-педагогічна концепція А.С. Макаренка – це його творче кредо, як класика педагогіки, теорія й практика виховання всесвітньо відомого письменника, драматурга, літературного критика. Багатовимірність поняття «концепція» передбачає розгляд його методологічних, теоретичних і методичних аспектів. Методологічною основою теоретико-педагогічної спадщини А.С. Макаренка є широкі наукові знання, які забезпечили йому відповідь на питання, як і яким способом діяти, щоб по-новому формувати нову людину. При цьому, він був твердо переконаним, що методологічні знання з педагогіки – це не догма, не правила на всі випадки життя, вони наповнюються і розвиваються. Під методологічними основами розуміємо сукупність принципів і підходів педагога до організації теоретичної та практичної діяльності. У цій діяльності, як показує дослідження, А.С. Макаренко застосовував гносеологічний, соціологічний та аксіологічний підходи до аналізу педагогічних явищ.

Гносеологічний підхід до дослідження педагогічних явищ, окрім відповіді на запитання, що саме здійснюється в процесі виховання особистості, може розкрити і сам механізм, тобто, як саме це робиться. Однак це вже галузь психології. Тому А.С. Макаренко, вказуючи на основні проблеми педагогіки, зазначав, що психологія повинна стати продовженням педагогіки в процесі реалізації педагогічного закону [4, с. 11]. Гносеологічний підхід, який використовував А.С. Макаренко, допоміг виявити не тільки те, що і як відбувається в процесі виховання особистості, але і за допомогою яких саме засобів і методів. Гносеологічний підхід (теоретико-пізнавальний) допоміг педагогу шляхом аналізу педагогічних фактів усвідомити, наскільки адекватні результати виховання позначеним цілям, що є критерій цієї адекватності і т. п. Відповіді на ці питання служили науково-теоретичним матеріалом для організації та коригування практичної діяльності.

Сукупність прийомів і способів гносеологічного дослідження особистості і її виховання дала змогу педагогу внести ясність, що твориться в процесі виховання особистості. Так, аналізуючи «педагогічні факти» поведінки дітей, які надходили в колонію і комуну, А.С. Макаренко визначив значення їх соціально-морального досвіду в соціально нездоровій мотивації вчинків. Нездорову мотивацію вчинків А.С. Макаренко пов'язував з особливо тонкою чутливістю саме в галузі відносин морального характеру. Зовнішнім проявом цієї чутливості, по думки педагога, є іноді дуже своєрідна, але по-своєму сильна система логічних побудов, яка для досвідченої людини «завжди представляється просто нахабством» [6, с. 18]. Зовнішніми фактами, характерними для нових колоністів, були неосвіченість і полуобразованність, невміння вважати, відсутність розуміння цінності навчання, впевненість, що «робота дурнів любить» і що «на наш вік дурнів вистачить» [6, с. 18].

Оскільки антропологічний підхід розглядаємо з позиції гуманітарної парадигми, сутність його виражається у реалізації даних функцій. Саме гуманітарна методологія, на думку С.А. Гончарова [4, с. 8], що визначає ставлення людини до світу, розуміння його сенсу і свого місця у смисловому просторі культури, може дати той інструментарій (механізми і практики), який буде здатний забезпечити людині плідну самоактуалізацію і самореалізацію. Крім того, гносеологічний підхід особливо актуальний в гуманітарній парадигмі не лише освіти, а й науки в цілому, так як гуманітарне пізнання орієнтоване на індивідуальність, звернене до духовного світу людини, до його особистісних цінностей і сенсів життя.

Отже, провідна функція антропологічного підходу в педагогіці – гносеологічна, бо саме вона відображає загальний світогляд до змісту педагогічного знання. На основі конкретизації провідної гносеологічної функції антропологічного підходу ми приходимо до розуміння того, що представлений підхід – це цілісна система ідей, орієнтованих на людину як предмет пізнання, що виконує гносеологічну, прогностичну і нормативно-праксіологічну функції, реалізовані на концептуально-теоретичному та процесуально-діяльній рівнях методологічного підходу в педагогічному дослідженні.

Список використаних джерел

1. Беляев В.И. Педагогика А.С. Макаренко : традиции и новаторство / В.И. Беляев. – М. : Издательство МНЭПУ, 2000. – 224 с.
2. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М. : Наука, 1973.
3. Ващенко Т.Г. Методологічні підходи А.С. Макаренка до дослідження педагогічних явищ / Т.Г. Ващенко // Педагогіка і психологія. – 1996. – №1. – С. 25-29.
4. Макаренко А.С. заявление в Центральный институт организаторов народного просвещения / А.С. Макаренко // Пед. соч. : В 8 т. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1983. – С. 8-11.
5. Макаренко А.С. О воспитании / А.С. Макаренко // Пед. соч.: В 8 т. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1983. – С. 12-13.
6. Макаренко А.С. Опыт образовательной работы в Полтавской трудовой колонии им. М. Горького / А.С. Макаренко // Пед. соч. : В 8 т. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1983. – С. 18-24.

The article analyzes the epistemological approach as a tool for searching the scientific and pedagogical knowledge and improving teaching and educational activities. On the basis of analysis of the categories of «approach», «methodological approach» and taking into account the theoretical propositions of philosophical and pedagogical anthropology, the specificity of this approach to pedagogy has been determined. The aim of the article is to determine on the basis of logical and epistemological approach to the analysis of existing pedagogical knowledge about education, account its characteristics and determine the essential elements of the communication of knowledge. The implementation of the epistemological function in educational research allows to select the theoretical and methodological bases of research.

Keywords: epistemological function, research, knowledge, person, education phenomenon, on approach.

УДК 37.011.32(477.8)

Косило Х.М.

Kosylo Kh.

ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТВОРЧОСТІ Г. ВРЕЦЬОНИ

THE IDEAS OF STUDENTS' NATIONAL EDUCATION IN PEDAGOGICAL CREATIVITY OF H. VRETSONA

На матеріалі науково-теоретичних праць Г. Врецьони, автор розкриває ідеї національного виховання школярів та висвітлює шляхи активізації національного відродження Галичини в педагогічній теорії і практиці у другій половині XIX століття. Педагогічні погляди Г. Врецьони перегукуються і знаходять своє підтвердження у працях українських педагогів О.В. Духновича та К.Д. Ушинського, що ефективно вплинуло на розвиток національного шкільництва.

Педагогічні ідеї Григорія Захаровича формувалися за принципом народності, у відповідності до потреб і специфічних особливостей української нації. Саме освіта і добре виховання молодого покоління, на його переконання, – надійний національний фундамент народу і досягти цього можна шляхом плекання національного самопізнання, формуючи таким чином, почуття приналежності масі, яке називають національним почуттям. Піднімаючи загальнолюдські базові принципи і розглядаючи мову, як ключ до забезпечення дитиною пізнання світу, віри свого народу, родинної етики й моралі, Г. Врецьона робить ставку на школу як важливий чинник національного відродження. Саме враховуючи морально, інтелектуально і фізично розвинуту національно свідому особистість, школа, разом із сім'єю, церквою, громадою, призвана готувати її до життя, формувати активну життєву позицію, закладаючи підвалини патріотизму і національного духу.

Ключові слова: національне виховання, школа, культура, народність, освіта, традиції.

Національно-культурне відродження та активізація пошуків у педагогічній теорії й практиці у другій половині XIX ст. характеризується підвищенням інтересу у розробці